

EEN FEMINISTE OP DE STOEL VAN PETRUS

De rooms-katholieke kerk heeft in de loop van de geschiedenis veel omstre- den pausen en tegenpausen voortge- bracht. Toch spant het verhaal van 'pausin Johanna' de kroon. Hoewel er geen onomstotelijk historisch bewijs is geleverd dat deze vrouwelijke paus met de mannelijke naam Johannes Anglicanus daadwerkelijk heeft be- staan, wordt zij toch in verschillende middeleeuwse geschriften vermeld. Wie was deze opmerkelijke vrouw en klopt de legende, dat zij de katholieke kerk een hak wist te zetten? Hoewel er tegenwoordig vanuit wordt

gegaan dat paus Leo IV overleed op 17 april 855, zou hij volgens de legen- de al een jaar eerder zijn overleden. Johannes Anglicanus werd als zijn op- volger gekozen en in september 854 geïnaugureerd. Over de duur van haar pontificaat bestaat geen eenduidige in- formatie: schattingen variëren van en- kele maanden tot bijna 2,5 jaar. Voor of tijdens de periode dat zij paus was, zou zij bovendien zwanger zijn ge- raakt van een Romeinse minnaar. Hoewel ze haar zwangerschap verbor- gen wist te houden, werd deze 'zonde' haar uiteindelijk fataal.

'Pope Joan'

In het jaar 814 wordt in het Duitse stadje Ingelheim een meisje geboren bij een dorpspriester, zijn Saksische vrouw en hun twee zoontjes. Het is in die tijd vrouwen niet toegestaan om te leren lezen of schrijven, maar Johanna blijkt zeer leergierig en haalt haar oudste broer over haar te leren lezen en schrijven. Zo leert ze niet alleen van haar vader op harde wijze over de kerk en het katholieke geloof, ze leert ook de Bijbel te lezen. Haar moeder leert haar de verhalen en liederen van de oude Noorse goden, maar daarvan mag haar zwaar gelovige vader niets weten. Voor hem zijn vrouwen niets waard of als meisje leren lezen en schrijven is verschrikkelijk heidens, de grootste ketterij. Na de onverwachte dood van haar broer krijgt ze een Griekse leraar, die het haar mogelijk maakt om Grieks en Latijn te studeren.

Om te leven en in staat te zijn verder te leren, treedt Johanna, als man verkleed, in bij de abdij van Fulda onder de naam *Johannes Anglicus*. In het klooster krijgt ze een geneeskundige

opleiding en ze wordt als man alom gerespecteerd vanwege haar geleerdheid en de kennis van de heelkunde. Na enkele jaren gaat ze op pelgrimsreis naar Rome. Daar is ze een tijdlang werkzaam als arts voor het gewone volk, maar heeft ook toegang tot een rijke schat aan wijsheid en wetenschap in de bibliotheken van de stad. Dan wordt ze bij paus Sergius II geroepen, die ernstig ziek is en niet door de kerkelijke geneesheren is te genezen. Johanna wordt de lijfarts van de paus en treedt toe tot het leven in het Vaticaan. Na het overlijden van de paus laait de machtsstrijd over de opvolging tussen de adellijken die Rome regeren en de pauselijke partij hoog op. Het volk van Rome roept om *Johannes Anglicus*, want het mag hem/haar bijzonder. Zij heeft zich altijd voor de armen ingezet en als geneesheer voor hen gezorgd, naast haar taken voor de paus. Om de vrede in Rome te behouden en daarmee ook de kerkelijke macht, steunt uiteindelijk de pauselijke partij het volk, waardoor er een meerderheid ontstaat en Johanna paus wordt.

En hoewel zij het angstvallig verborgen had gehouden, kwam toch publiekelijk aan het licht dat zij zwanger was geraakt. Want tijdens een processie die dwars door Rome trok, van het Vaticaan naar de kerk van Sint Jan van Lateranen, kreeg zij plotseling ernstige weeën. Tot ontzetting van de toegestroomde vrome bevolking beviel zij midden op straat van haar kind (*zie gravure hierboven*). Bij de bevalling kwam zij zelf om het leven. Volgens een iets andere versie van het verhaal werd zij gestenigd door de furieuze Romeinen, die daarna ook haar kind wurgden. Er werd schande gesproken van dit voorval. Het was al ongehoord dat een vrouw had op weten te klimmen tot de hoogste positie binnen de katholieke kerk, maar dat zij ook nog een kind had gekregen druiste in tegen alle kerkelijke beginselen. De katholieke kerk nam dan ook direct maatregelen om alles wat aan de vrouwelijke paus herinnerde vakkundig te vernietigen, om zo het bestaan van Johannes Anglicanus te kunnen ontkennen. Volgens een gemakkelijke legende

nam de kerk een wel heel bijzondere maatregel om te voorkomen dat er ooit weer zo'n beschamende fout zou worden gemaakt. Om er zeker van te zijn dat potentiële pausen van het juiste geslacht waren, moesten zij in het vervolg plaatsnemen op een grote, marmeren zetel met een gat in de zitting. Een van de jongere kardinalen voelde dan vervolgens onder de stoelzitting of de beoogde paus aan dit vereiste voldeed. Als de mannelijkheid kon worden bevestigd, riep de kardinaal dan luidkeels: "Testiculos habet et bene pendentes!" ("Hij heeft testikels en ze hangen goed!"). In de Romeinse volksmond werd de zetel uit dit opmerkelijke verhaal al snel de *sedia stercoraria* genoemd, de 'kakstoel' (*zie gravure en foto hieronder*). De legende wil verder, dat deze controlestoel in een geheim depot van de Vaticaanse musea bewaard wordt, nooit wordt tentoongesteld en nog altijd bij conclaven wordt gebruikt. Gezien het feit dat in de katholieke liturgie overjarige oeroude rituelen in zwang blijven, is dit niet uit te sluiten.